

КИЖИЗИДИГЕ АЖЫЛЫНЧЕ УЛАМ ХАНЫЛААР

Ажылчы кадрларын белет-кээрини кол эвенуу болуп турар — профессионал-техник өөрчөлгөнүн ат-адамы өөлүгү чымылда дымна белен. Республиканын улуу ажил-агынның аныгы амыр-агына мергежилди азынча кадрларын белеткээрине кооп-ройун № 4 профессионал-техниктин үчүнчүсүн түзүп келген чымылда улуу үзү-хузуу кирип келген. Кол-лективтин дайынч эзе, ми-да хой-инини организаци-ларын удуруткучу болуп партия организациларын от-чот-соңгулдалыг хуралы чоок-та чаа болуп өрттөн. Отчеттүгү үдө чоруткан ажил-херектер-ин дугайым эге организаци-нын секретары М. Х. Галимов болууну илеткелгине көргүз-гөн орадашкан. Партия ор-ганизациларын уду-хузуу кирибес, салдар чедирбес-имиз уастантуу канды-даа кол-лективтен тыяры берге дээрин кымга-даа болдинир.

Хоорайын № 4 профтех-училищенин өөредиге-ки-жизидилгич ажилчы моон мурунда уду-хузуу кирип тур-гак, училищенин удуруткучу чаартыган, коллектив болу-ну мурунда салдыган со-рулгаларын ботуну, бек-не-гелдерге дүшүртүп болу-чу-гууру-биле шийитирээр дээш ажилдап турар. Эрттен отчеттүгү үдө партия ор-ганизациларын канчаар ажил-дааныч, тус-чот коммунист-терин ролу кайы хире бол-ганы, партия организациларын үчүнчүсө амангарач күш болуп шыдаан бе дээр дугайында айтырмаларга ха-рым отчот-соңгулдалыг хурал-га бердиер умурлуг турган.

1979—1980 өөредиге чы-мын эгезинде училищенин 640 сургуудуу хузуу алган. Чыд төнүчүдө 544 киши арткап, 89 сургуу өөредилгезин ара катташ чоруткан. Чыд дургу-аунда шийте өөредиге де-не-ле 98 хуу болган. Бүгү үч-үнчүсө сургуударына чүгө 8,6 хууу 4—5 демектерге өөрчөн турар. Эрттен өө-редиге чымылда 185 киши ор-тумак эрте-биле чедирбес-тир тус-чот мергежилдерин документтерин алтылап. Ынчалла-даа тууду талазы-биле мергежилди кадрлар бе-леткээрини планын күсөтти-миз. Секси илестети дооскан соонда үчүнчүсө өөрчир-биле кээ турар эззидилгич-ни кижизидилгиче кол ролду тус-чот бөлүктөрдө мастер-лар ойнау ужурау, ылым тур-бузе, мастерлерин ажилда-увер-кирер чоруу, ылангыя өөлүгү чымылда кончур хой болган. Мастерлерин ажилга мергежилдер, олар-биле кижизидилгич ажилын чорударын үчүнчүсө административ-лик херекке албайн келгенин илеткелч болгаш сапал бер-ген коммунисттер шыгым тү-гүмчүдээр.

Чаа өөредиге чымылга бе-леткелди илтиз-биле багыт эвес чоруткан-даа болза, сур-

гуудар чымылда, ылангыя дашчыларын, ам-даа дооза-баан. Чөре ылаш келер үдө үчүнчүсө өөрчөн сур-гуударын профессионал у-ламын ажилчыга са-гыш салыры база чутула бо-луп турар. Үчүнчүсө өөр-чөн келген эззиди урулгар-биле кижизидилгич ажилын чогулмалыг тургузары ы кол айтырмаларын бирзөн болуп артышкан. Хостуг үе-шакты чот организацилар, ылангыя дашчылар хундерде сургуу-лар ортузунга эрттирер хем-чегерин дээштин, кижизидил-гич ула-шчыларды болу-рунча сагыш салыры чутула деи хуралга сапал бергенер-ини демдегеп турган чөп-түг.

Общественн дээрде сургуу-дарын ийги орай-бакмын болганда орта чурттаарына таарымчалыг байдалдары чегерелештир сургуударын сагыла-чуртумуг, бүгү чүгө-дөргө харысалгалыг, хума-галыг чорутуу чедир алыр алаар. Урулгарын бот-баш-картылыгынын чогулмалыг тургузары чутула. Сургуу-дар комитетинин, комсомол организациларын ролун бе-лидер ужурау. Үчүнчүсө сургуударын күш-даныр болгаш эстетиктиг кижизидил-гич чогулмалыг органи-зациларын алыр-бүрү спорт-чу секциялар, бот-чылгыр урун чүгү болушмалыг ажилын эге организацилар бо-лур аргалар бар-даа болза, бо бүгү ажил-херек кырылда боттамайып турар. Хемчег-лерин чүгө эрттирген деи шийиш каар сургуу-биле чо-рударга дээштин чорук чедир алындамалыг дугайым үч-үнчүсө директорун кижизидил-гич ажилын талазы-биле орадакчызы Н. И. Кононон болууну сапалыга айткан. Партия организациларын кол-лективке болгаш сургуудар ортузунга политмассалыг, илей-кижизидилгич ажил-дарже сагыш салыры ойма-чүгүла. Илеткелде бо тала-зы-биле айтырмалар шоолу-ла кирбейн барганы таварыл-та эвес. Партиянын органи-зациларын бот-баш картылыг талазы-биле ханм аналыз кылдымалы.

Хуралга сапал берген баш-кы А. П. Иванова уду-хууу контроль болууну ажилы-нын дугайым чутулаан, хана паралагы болгаш сургуу-дар ортузунга политинформ-ацияларын канчаар органи-зациларын илтиз-биле айткан. Пар-тия организациларын өске хой-инини организациларын-га хамаарыштыр удуруткучу коопка болганын база де-мдегеп.

Сургуудар хой шактарын үзүп, өөредилгезинче сагыш салбайн баар чоруткар кон-чүг хой, оон уламынган би-линиги деменле коопкаар, келсе-келсе өөредилгезин ка-даш баар таварылгалар даа оон үзүп турар. Корум-чурум

үзүр, оон кедерез кем-херек үзүдгидер чоруткар беиян үч-үнчүсө болуп турганы тава-рылга эвес. Сургуударын идеялыг кижизидилгичте, башкыларын болгаш мастер-лерин ажилынга контролче, келер үеин ажилчы кадр-ларын өөредип белеткээрине оларын харысалгалыг бе-лидеринче партия органи-зациларын сагыш салыры чутула турган дээрин коммунисттер сапалдарына айтканнар.

Үчүнчүсө кол-ла бекет-кеп үндүрер кадрларын тууду талазы-биле мергежилдер. Ындыг түрбүзе, чаа өөредил-ге чыды эгелдээ-да болза, автокпат башкармалыгынын башкызы мындага чедир тыншалып турар. Шап мын-дыг байдал эрттен өөредиге чымылда-ла турган-даа болза, айтырыг мындага чедир шийитирелтирмейн келген. Өөредиге шактарынын үе-инде сургуударын ылай-бээр чорудар дугайында ай-тымшылдарын моон сонгаар күсөдери берге, чүгө дээр өөредиге программанын кү-сөдери оон шактыгыг дээштин өөредиге эргелчине-ди Л. П. Симаконьян сапал-дыга демдегезин таварылга эвес.

Партия организациларын үч-үнчүсө бүгү-ле ажил-херек-теринче салдыры чедирин келген-даа болза, ажил ам-да чөтпөс дээрин директор-пун булчулге өөредилгезин та-лазы-биле орадакчызы Н. И. Кононов сапалыга айттылаан, кадрлар-биле ажилче дирекция коопка са-гыш салганын демдегезин. Партия организациларын чүгө кес коммунист бар, оларын колдуу-ла үчүнчүсө партия удуруткучу ажилчыларын, чыгыс-даа мастер мыла чок. Мастерлерин аразында тө-лөткелдерин кижигүгө чүгө алыр талазы-биле ажилды чорудары чутула.

Дандырган ажил-херек дээш кийи бурууну хары-салгалыг бөлүдери, ылангыя коммунисттерин алаңгардыч ролун уастан. Бурууну ке-дир алыры кончур чутула деп үчүнчүсө директору В. П. Павлов сапалыга демдегезин. Партия организациларын өске хой-инини организациларын-га биле калды демнежи ажил-дар болза ажил-херек кала-даа булчулгү болуру чуту-жок. Партия организациларын-дын алаңгардыч ролун чедир алган таварылгада, чүгө ы-чан оон коллективке салдыр улгадыр.

Хоорайын № 4 профтех-училищенин коллективин мында партия организациларын удуруткучу-биле СЭКП-нин XXVI съездинин төлөткит уткуур, бекит мергежилди ажилчы кадрларын белет-кээрини талазы-биле бо-ду-ну мурунда салдыган со-рулгаларын чедир алырманы быжыг бүзүрелди.

Б. ДИРЧИН.

КЫЗЫЛЧЫЛАРГА ЧЫЛЫГ БОЛЗУН ДЭЭШ

Соөлүгү үдө республика на-йысылалы. Кызыл хоорайа үлүстүрүп, култура-амы-радан болгаш чурталганы-даа дымка хой туудулары не-мешкен. Ылангыя улуустуу чаагы чорутуу улам кижизидил-гичини талазы-биле партиянын болгаш чакаткын доктаал-шынтыгынын дугаар чурттал-га тууду улам калбарып ту-рар. Оон-биле мергежилтер чоңуун коммунал-амырал хандырылгызы, оларга азын-бүрү ачыл-дуза чедирери ула-гайдып турар. Найысылала чаа-райжым тууттуган болгаш бүдүн-бүдүн кварталдар апа-рган хой кайт чуртталга ба-жыныры көүдүзүн.

Чоокку чылдарда, ылангыя алдан чылдарын төнчүзүлсө, Кызыл хоорайга чуртталга ту-дугуларын чымылда-биле чүс-чүс санып, бичин хемчээлдиг котелыялар тоо-быларгай ажилдап, хоорайын иш-бүс-биле бокталдырып турган бол-жай. Ынчангаш бо талазы-биле айтырмалыг шийитирээр өбү-келдери, республиканын Ми-нистрлер Чөвүлени 1967 чылаа каттышкан котелыяларын болгаш чымылдагы системалыг бүдүрүлгө чегин органи-зацилар дугайында шийит-тири хузуу алган. Чаа кол-лективтин сорулгалы — котел-чымылдагы системаларын уду-рутин хандырып болгаш олар-нын септелге-септелгенин кылы-чу болуп турар.

Ола-ла бүдүрүлгө чегин 1973 чылаа республиканын Комму-нистер системалыг каттыжын

кирген. А ол организациа Красноярскерге хамаар-жып турары билдинир. Оон анза каттыжканын сонда ажил немешкен, сорулга на-йысылалы: Сибирини кадыг-дошкуп агаар-бойдуу ылангыя хоорайын чуртталга-чымыл-дын санып амыр, чылыг-ка-рык байдалга ажилдап, чур-таарын хандырып чутула. Ынчангаш ол Кызыл хоор-күсөмүгө хамаарышкан чуртталга бажынырын чылыг-биле хандырып бүрү-биле хузуу алган.

Алдынган хемчеглерин тү-нелдиз, хоорайын коммунал кварталдарында одалга сис-темаларын хайгаарып, ажил-лаары болгаш септерин эки-жизин, чоңуун талазында хо-мудалдык эвезжиз.

1975 чылаа Кызылдын төп-чүкөн чылыг четкиниче чур-тталга-коммунал болгаш үл-түр бүдүрүлгө туудугуларын ко-жар талазы-биле ажил кал-барган. Ынчангаш 1975—80 чылдарын дургузунда 35 км-лометр үзүп чымылдагы хо-мудалдык төптөрин кылган бол-ган 200 ажыг бичин хемчээл-диг, ажыг эвези котелыя-ларын ханган бооп турар. Бо бүгү ажилдагы кылыр-биле бичин хоорайын чымылдагы энергия районун ажилда-чылар эвези эвес күжүн болгаш билге-мергежилди чү-рүчүрүп. Чымылдагы шүт-чү-лү бооп болгаш чылыг системаны ажилдап, ажилдагы талазы-биле ук үеини дургузунда эвези эвес дуржулга чыг-дынган.

Амгы үдө чымылдагы-энер-гия районун эргезинде Кы-зылдын 13 котелыялары, 22 топ чымылдагы пункттуу, 54 километр чымылдагы четкин болгаш одалга системалы, 6 муң ажыг квартира кирип ту-рар. Моон алгаш көргө, Кы-зыл чылыг-биле хандырып — парын сорулга бооп тура-ры илден-дир.

Бүдүрүлгенин ажилын болгаш ажилдыг шыгарып кижизир дээш бичин хоорайын чымылдагы-энергия рай-онунун ажилдагы чымыл ба-за-ла эвези эвес хемчеглерин ап турар. Оон кол-ла негелде-ни хоорайын чылыг-биле хан-дырыны бичин-даа үзүктө-лишкенин кылбайн, чогуур деменле туудуры болуп. 1977 чылаа бээр чымылдагы сис-темаларына болгаш шүтүм-га-даа чыгыс-даа үрелишкени бооп көрбөз, чылыг бээрин үзүктөлишкенин таварыштыр-баат. Чутула болза, топ чы-мылдагы шүтүмүн херге-диг-лерин дугайында бооп тур-ар.

Республика найысылалын чымылдагы-энергия районун коллективтин түргүстүп келген чегинде бээр бижиккан, на-йысылал коллектив алган. Оон хоочулары ам ол бо-лган оол-даа хой чыл иштинде ажилдап келгенер. Оларын саны коллектив кижигүгө ий-рин бежен хузуу чедир турар.

Олар колдуула-ла бедик мер-гежилди, боттарынын ажил-гына бердиген специалистер. Оларга келсе машинист В. П. Логочев, слесарь А. Т. Дар-га, чымылдагы инспекция-нын контролеру Козырева, хандырылгы контролеру Т. Н. Колосова, дежурный диспет-чер А. Емельянов, обшюв-щик И. Коваленко болгаш өс-келер-даа хамааржыр.

Коллективте социалистич ча-рыштын негелдерин СЭКП-нин XXVI съездинде алар болдурган чаа бедик хузуу-лерге дүшүртүп чорудуп турар. Мурунда-даа чылдарда ында чарыш бедик деменле органи-зациларын, кижизидилгич бүдүрүлгүгү күш-ажылче ха-ра тууду турганын айтыр ужурау. Оон түнелдиз чы-мылдагы-энергия районун коллективте 1979 чылдын де-кабрь 19-та чылыг энергия-зын херге-диг-лерин бээрин талазы-биле беш чыл планын күсөткенин рапорттап бол-гаш Ленин Хузулда бижик-биле шаңктанган. Партиянын ээлчегин XXVI съездинин тө-лөткит уткуур, анза алар кылдыр оңу беш чыл планын хуусаа бетинде күсөдери дээш коллектив чаа бедик хузуу-лерин алыны үстүлде де-менле болгаш. Хузуула херек кырында чедиринин күсөт-кенин дээштинде күсөт-кенин талазы-биле сес айлар планы 117 хуу күсөттиген болгаш күш-ажылдын бүдү-рүлгүлүгү бекитер пландан 25 хуу ажып турар.

Съезд мурунун социалистич чарыгы хун келген тууду-на улам калбарып турар. Бүдү-рүлгенин мурунчаларын, чаар-тычыларын коллективтин иш-тинде социалистич чарыштын мурунку олурунда чорут ту-рар. Баш хуу санапшылар-дан алгаш көргө, чылыг бээр-инин планы база-ла 1980 чылдын декабрь айынын чээр-биге чедир ылап-ла күсөтти-нер арга бар бооп турар.

Амгы үдө слесарьлар бол-ган септелер-даа чымылда-ма оок үдө кызылчыларга чылыгын үзүк-соксаал чокка, чогуур хемчээлдиг бээрин хан-дыры дээш бүгү-ле белетке ажилдарын доозуп туралар.

Республика найысылалын чымылдагы-энергия рай-онун ажил-шычылары мурун-чү күш-ажылче коллективтерин СЭКП-нин XXVI съезди-нин төлөткит уткуур дээш чарыштын калбартыр дугайында эгелечки сапалын иш-биле дегезин — деп, оон началь-ни В. Г. Неубини чутулап турар. — Бистер оңу беш чыл-дын планын даалганын хуу-садан эрте күсөттишкан, 1981 чылдын баштайгы ийи айынын планын төрүн Комму-нист партиянын ээлчегин чымыл-чын ажилчы айттырар ху-ну — февраль 23-ке чедир боттарылар бис. Бистин кол-лективте ажилчыларын сөг-түн соогура ээ бооп шыдар аргалары-даа.

В. МААДЫР-ООЛ.

Кызыл хоорай.

ЧАА КӨВҮРҮГҮ

Көвүртү-тууду өргөдөлгөн Г. А. Новоселовка удуруткан уастантуу коллектив пар-тиянын ээлчегин XXVI съез-динин төлөткит уткуур дээш социалистич чарыштын мурун-ку олурунда чорутуу турар. Чылдын бирги чартында ча-рыштын түнелди-биле Г. Но-воселовтун бригаданын бирги чегин алган.

Амгы үдө оларын брига-дамы Чаа Чаа-Хөл биле Шап-чы аразында Чаа-Хөл хемчи кежир ийи көвүртүгүн туудуу чорудуп турар. Бир-ги көвүртүгүн туудуу кол-дуунда холдан үнүп ту-рар. Ооргаларын салып, кы-рын дуулаш, ам мыда бетон-ну кудурун арткан. Бетоннаан соонда орукчулар көвүртүгү асфальттылап, шывар. Оон-би-ле көвүртүгүн туудуу дооступ, ажилдагы кирер.

Бо көвүртүгү саруу көрүш-түт, чараш. Чаа-Хөл хемчи кежир бедик, шеверин көвү-ртүгү тууттуган. Шапчы биле Чаа Чаа-Хөл аразында асфаль-тылыг орукка чаа көвүртүгү не-мешкен. Бригаданын кижигүгө ийи шүтү эки ажилдап туралар.

Олардан ылангыя А. В. Ли-ченканов, В. П. Зыковтун, В. И. Колбайттын кызыл-а-жылын демдегелери артык эвес. Уастантуу мастери Ге-надий Анатольевич Новоселов ажилды билдинип удурутуп, органи-зациларын турар. Бригаданын демен ажилын түнелдиз планын оналда күсөттигин, ажил-херек чедиринин чоруп турар. Бригада социали-стич хузуула-биле ийи көвү-ртүгү Үзүт Октябрьдин ба-йыралында уукуштур дужа-рын шийитирлээн.

Ынчалла-даа ийи көвүртү-гүн туудуу бригаданын хамаар-ышпас чыдаганын сапал-далга таварышкан. Көвүртү-гүн көрүзүп, адагаштары, шагда-ла тургузуп каан. Кө-вүртүгүн туудуу оон ылай-уламычылары демир-бетон оор-галар чогулган соксаал. Ту-дугу көзөктөри комбинат де-мир-бетон кылдыры чедир берейн турар.

Г. Новоселовтун бригаданы болдурар арга-хемчеглерин ап, бирги көвүртүгүн туудуу шүдүргү ажилдап келген. Ын-чангаш олар ук көвүртүгүн удаа-а ажилдагы кирер.

№ 1 орук-тууду өргөдөлгөн Чаа Чаа-Хөл суур биле Шапчы аразында чаа-жыл Чаа орук туудуу А. О. Мортуй-оолдун удурутканы уастантуу коллектив чорудуп турар, 35 км оруктун кол нурууу ам ажилдагы кирген.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотолары.

ТРАНСПОРТ КОНВЕЙЕРИН АЖЫГЛАДА КИРИГЕН

ХАРЬКОВ. (СЭТА). Бүдүрүлгенин кол көрүзүп кылда бажыныры-биле хол-баштырган күчүлүг тран-спорт конвейер Харьков-тун транпорт моторларынын заводунда ажилдагы кир-ген. Машина кенектерин чып эптээрде автоматтыг

дамчыдылга херекселин ында бир-ле дугаарында ший-гездип ажилганын. Оон ачы-зында хой саныгын тран-спорт херекселин хос-таан болгаш оларын өске уастантууда ажилдагы кир-ген. Чаа конвейерин ажил-лагы кириген түнелдинде

транспорт, склад ажилда-рынын 85 хууун механи-заастаан. Партия обмонуу-чанында техниктиг деп-шилерге ийи бээр чөвүлө күчүлүг чаа конвейерин ажилдагы кириген талазы-биле практиктиг улу-дугу-заны чедирген. Бүдүрүлгө

коллективтеринин чога-дыныч ажил-чорудугу оң чөвүлө холбаштырып, чаа техниканы шийгездир талазы-биле сүмелерин ажилдап кылдып турар. СЭКП-нин XXVI съезди-нин төлөткит ужурамыр дээш заводтун коллектив

социалистич чарышты улам калбартышкан, бүдүрүлгө чорудугуларын бүрүн ме-ханизациларын база авто-матичаларын хузууштып тур-ар. Харьковтун транпорт, Лозовтун даргалагы-ме-ханика заводтарында авто-маттыг конвейерлерин чыл төнчүзүгө чедир ажилла-гы кириерин шийитирлээн.

КОММУНИСТЕРНИН САНАЛЫ-БИЛЕ

Саян-Шушенск ГЭС-тин туудугуларын анык бригадир Евгений Чечел-ди СЭКП кижигүгө ху-луу ап турганы партия хуралы оон удуруткан кол-лективинин дуржулганын бүгү уастантууга негелде-дирин сүмөдөн.

Ол дуржулга боуду-даа. Е. Чечел болгаш планиз-ация сүг баар кезинде ажилдап турар оон өөрү-нда ажилдап турар өске-даа бригадир-биле калды ажилдагы улам бы-жылганы. Анык коммуни-сттер үзүргөн сапалы эконо-мистерин сапалын дуга-гаар-алырга бүгү коллек-тивтерге техника ажил-дын улам ажилкыч, күш-ажылдын бүдүрүлгүгүн дымка бекиткен.

Коммунист бүрүзүнүн чогадыкч чорутуун сай-малыч сагыш салып турар бис — деп, «Крас-ноярскгостудуштин» парт-ком секретарынын орада-кчы Ю. Шиндирин чуту-лаан. — Чогадык Петр Бурмакин партокма солуу саналдыг келди: бетон са-дыр бүгү конвейерге — за-водтан тууду шөлдөргө чедир — аралашкан эл-чегерин тургузар. Парт-комун сүмөдиз бөдүк специализир коммунисттер кириген ол саналын өөр-чөн көргөп, күш-ажылды органи-зациларын ол чаа саналдын ажилчынын бо-доткан.

Ам мыда аралашкан дөрт ээлчегер тургустунган болгаш олар аразында ча-рыштыг ажилдап турар. Бетон конвейеринде оларын ажилын таарыштыры-биле тускай чөвүлөдиз ында тургускан. Ол чаа чүгө-дөргө техниктиг хандырыш-ган. Ылангыя автомаши-нар буруунда радиотеле-фондарын тургускан. Ам туудуге бетон бээр ала-малык ээлчегер тургус-туман үдө деменле дым-дык дүргөдөн.

Коммунист чогадыкчы чаа саналдарын коллектив-тин-биле кирип турар. Парткомун хуралдарын бирзөөнчө бетон ажилда-рын механизациларын дугайында айтырманы чуту-галашкан. Чогадыкчы бо-лукту тургузарын алаа шийитирлээн. Ону дуржул-галыг ишкер коммунист М. Хесин удуруткан.

Ам ол чаартышкан бу-гү чурта ажилдагынын турар техниктиг оон-он чаа чүгөдери кылган. А Саян-Шушенск ГЭС-те бе-тон ажилдарын 90 чы-мын хузуу механизаци-танган.

Коммунисттеринин чымыл чогадыкчы чорутуу СЭКП-нин XXVI съездинин чедиринин уткуур дээш чарышка улам салдыгы болуп турар.

В. ВАСИЛЬЕВ, СЭТА-нын корр.

АРЫГ-ШЕВЕРИ — ЧУГУЛА НЕГЕЛЕД

Бистин республиканын чуртталгачыг чедиринин чаагайжылдыгы калба-биле чоруп турар. Оон иштинде хоорайларын болгаш суурларын санитарлыг ашталга-хун бүрүнү чутула негелде-ли болуп, улам улу ужу-рудулар апар чорутуу. Чүгө дээр республиканын ажил-чы чондарын хоорайларже болгаш суурларже хой-биле чуртталгачыг турары чыл келген тууду көүдөп, оон-би-ле калды хоорайлар болгаш суурлар өзүп калбарып турар. Чаагайжылдыг хой ай-тырмалары амгы үдө чедирин шийитирелтирини турар. Чижээ, чаагайжылдыга көрдүгөн акша-хорегилерин өтүр, Барыш-Хемчик, Току, Монгуш-Тайга, Бай-Тайга рай-ондар, Кызыл хоорай багыт эвес шийгездип ап, эки чүгө-дөргө калды хоорайларын суурларында чаагайжылдыг, санитарлыг ашталга талазы-биле өөрчөт эвес ажилдап кыл-дыган. Ол болза суурларын алы-шкынын экижизин, чуртталгачы чоңуун калыш-кына болгаш ажилдап, чуртталга, дашчылар байдал-дарын чогулчуларына эки сал-дарын чедирин турар.

Он эки чаагайжылдыгын болгаш үдөгелер арыг-шевер суур дээш социалистич ча-рыштын чартык чыл түнел-ди-биле Кызыл районун Че-би, Овур районун Халдагай-ты, Эрни районун Морен, Тайды районун Халы-Акс суурлар эки түнелдерин че-дин алган. Кызыл районун куш фабрикасы, Чадананын хлеб заводу, № 3 КМБ-ны, Танды райоону, Овурчун ко-мунал бүдүрүлгөдөр контора-зы, Монгуш-Тайга райоону, Эрниини Кудуруа бажыны, септелге-тууду уастантуу дээш өске-даа хой коллективтер чуртталгачыг чедир чаагай-жылдыгына, санитарлыг ашталганын илтиз-биле ки-ришкен. Бай-Хаак, Каа-Хем, Эрни, Халдагайты болгаш өске-даа чымыл суурларда күш-ажылды коллективтер биче эвес ажилдарын кыл-ып күсөткен.

Чаагайжылдыгын чамдык айтырмаларын эки шийитир-леп турары-биле чегерелештир чамдык районларын болгаш хоорайларын Советтер чаа-гайжылдыга, ылангыяда болгаш санитарлыг арыгал-айтырмаларын коопка уду-рут турар. Уагу-Хем районун чуртталгачыг суурларын

колдуу көрүш чок, көвүртү-лери үрелик, деринери бузу-к, арыг-шевер багыт болуп ту-рар. Кызыл районун Кур-Чер, Шамбалыг, Кара-Хаак суурлары база ылым. Каа-Хем ажилчы суурда бөк тө-гөр иштин чот чаагайжыл-тышкан. Чөп-Хемчик райо-нда Чадана хоорайын, Хен-дери, Ийме, Хорум-Дар суур-ларын санитарлыг ашталга багыт чорутуу турар, ол чедерде административтиг ко-мисиялар хемчег албайн ту-рар.

Боттарынын деменсиринге санитар чуртуну сагымын каржымы-биле дажыдып турар бүдүрүлгө, албан чедери эвези эвес. Оларга хамыштын мурунда Чадананын Сель-хотехника салбарын, райо-ну, № 463 КМБ-ны, хөмүр-деш разария; Каа-Хем ажил-чы суурдан «Кок-Тей» сов-хоту; Эрни суурдан ылаш ажил-агын; Халдагайтын өт камгалыг чегин; Кызыл-Махалыктан № 741 КМБ-ны, району, Сельхотехника салбарын; Төзлөн «Тэли» совхозтун Найрал, Кызыл-Дар салбары; Тайды рай-ондан Балгазын сельпо-ну; Бай-Хаактын школа-интер-наа хамаарыштырып болур.

Кызыл хоорайнын санитар-лыг ашталга райондарын дээр деп санап болур. Эрт-тен чыла деменле, хоорай-нын планын доктаамал ко-муналдыг ашталганы өскөн, хууда бажыныр деменсирин чагыт дугаар ашталганын системаны калбарып турар. Төп болгаш Пролетарская, Красноармейская, Кузнецов, Каа-Хем куудуучуларын са-нитарлыг байдалыг экижиз. Ынчалла-даа хоорайнын хой куудуучуларын санитар-тех-никтиг байдалы багыт болуп артышкан. Чаагайжылдыга контораны куудуучуларын ча-гы

ЧАА СҮҮРЛАР

Далай мугулдурунун чанында Пластун суурда жымы-бур өңөрлөгү бажыңар бедип үнүп турар. Мында бири микрорайонну тудары доозулган, ачаа Терейини ыяш-үлөтүр комплексинин ажилчы-нарын болгаш тускай эртемнелерини өг-бүлелери чурттаар. Медицина, садыг, культура-амыдырал, уруглар албан черлерин баа кылган.

Приморьеде чаагайжыды кылдырган он сууу туттунуп турар деп, СЭТА-ны корреспондентизм А. Гулянский дыңнаткан. Олар Усурий тайгазынын ыяш белеттеринге таарымчалыг черлеринде. Дөртөн муң дөрбөлчүн метр чурттага бажыңарын, социал-амыдырал объектилерин ду-магаш, туудугулар беш чыл даалгаларын куусеткен.

Пластун, Приморск край.

ПӨС КАЖАА

«Буксунда» совхозтун ижилкери майгын пезунден азы бязтан кылган, көмүрүп чоругу кажалары ажылгап турар. Ындыг чим кажалар тайга черге эпиг, мал бажын долузу-биле камгалаарын, оң эки семирдинир хандырып ту-рар. Он аңгыда ындыг ка-жалардан араатан аңгар көргөр.

30 муң гектар черини оларын төгериндей долган-дырган тускай кажалар база ийини чидирин ды-ка кытырар арганы берген деп, СЭТА-ны корреспондентизм Г. Краснов дач-чыткан. Аңаа дөрт муң амыг баш иви оттап бо-лур.

Магадан.

ЕФРЕМОВТУН САДТАРЫ

Сураглыг селекционер Иван Ефремовтун бо чус чылдын агезинде астурун эгезини чимистиг садын бойдус тураскалы кылдыр чарлаан.

Селекционериниң эң ылаңыга И. В. Мичурин-ны кыды каа амыламылгызы дыка эки уре-түңкелдиг болган. Ук эртемденнин сү-мелерин буугар И. Ефре-мов соока шыдамын абы-наларын, грушаларын, сли-валарын өстүргөн. Оларын эң-не экизи Приамурье-де райончуткан «Ефремо-вская» деп абына сорту болган. Благовещенскийн идыында бичим «Ефремов-участоктунда» сад амыла-агыгы бугу Ыраккы Чөөн чүккө непереп тараан.

Он-он совхозтар, колхоз-тар чимистер болгаш кат-тар өстүрүп турар деп, СЭТА-ны корреспондентизм А. Кравченко дыңнат-кан. Сад өстүрер бечен амыг кооперативтер тургус-туган.

СҮРГУУЛАР ДУЗАЛААН

«Сибиряк» комбайны улам идегелдиг болгаш бы-жыг кылгыры завод кон-структорларынга Биробид-жанын механика техни-кумунун сургуулары дуза-лаан. Аргатгытын гусеница илчирбизин кыдырып да-дыктырар тускай деригин өлар чогааткан, бугурулге технотехнологияны эки-жидерге ол дыка дузалан бол-гаш чылдын-на 600 муң киловатт-шак электри энер-гиязын камнап алыр арга-ны берген.

«Дальсельмаш» заводтун чехтерин «бистер өөренир аудиторыныс деп санаар улус бис, деп ук техникум-нун сургуулары СЭТА-ны корреспондентизм А. Небогатова чуугаалаан. Ин-женерлер, мурнакчы амы-чынар келир үениң ком-байн туудучуларынга лек-цияларын номчуп, олар-биле консултацияларын эр-тирп турар. Заводтун эң эки специалистери бугу-рулге практиказын уду-руп турарлар. Чүге сөө-лү чылда бизин сургуулар он амыг диплом телемел-дерин кылган, оларны бу-дурүлгө непереткен.

Биробиджан.

«КАДЫК КАМГАЛААЛЫ-80» деп делгелге

«Эртемниң чедишкенини чүгө кижиниң чаагай чоруу-га амыглаттынар умурлуг». Делгелгени амыдып турда ССРЗ-нык надык камгалал министери академик Борис Васильевич Петровскийниң чуугаалаан ол эстерин кадышылга индуст-риязын Москвага болган көрүлдөзүнн кыйгыры деп адап болур. 25 чурттарнык экиеп делгез 8 муң амыг эк-спонаттары делгелгениң аалчыларынга эртемниң болунар аргалары ам кайы хире улуг апарганын база оларны тайың сорулгаларынга амыглатп тургаш, кижин төрөлгөтен ам-даа дыка хай чүүлдерин чедип ап болурун тода билп алыр ар-ганы берип турар.

«Надык камгалалы-80» — тускайлап көргүскөн ийги дел-гелге. Баштайгы шак ындыг көрүлдө 1974 чылда Москвага болуп эркен.

— Бо кыска хуусаа дургус-та бизин медицинага улуг аскерияшкынн болган — деп, ССРЗ-нык надык камга-лал министери Б. В. Петров-ский ПМА-ны эртем тайыл-бырлакчызы-биле беседазынга чуугаалаан. — Эмнениң ши-чир аргаларын сайырады-ның деңгелин көргүскөн экс-понаттарын көрүңер даан. А-арыдан экиртир эмнээр а-арыг чогуру өйүлдө мээ-пшиң пинчип билп алга-ныңдан хамааржыр дээрн билдирип болгай. Ам бисте рентгенология болгаш радио-логия апаратуралары өмгө-жөк, оларнын дузазы-биле ки-жиниң организмниң кандыг-даа арганын «бакылап көрүп»

болур. Электрониканын амы-ла-буру күштелдиркичтери тургустунган, олар тыттыр-ган чурттарын улам тода болдурар болгаш аарыг кижини таварты эркен хереди бичелдир арганы берип ту-рар. Чурттуң эмнелге-профи-лактика албан черлеринде мун-мун рентгенограммаларын хунун-не кылп туурар. Рен-тегеноэлектрографият «Эрга» деп онза апаратты практик-ка непереткенин чуугаа те-дизикчил деп санаар мен (оң дузазы-биле тыттырарган чур-туртарын аңаа сазында ду-журүп алыр апарган, ол чо-рук чурттарын шыгаарын чигендир, мөлтүгүн камнап алыр арганы берген).

Рентгенограммаларын мерге-жидик тодаралып тайылбыр-лаар автоматтыг тургуулар-нын чаа сагалымын база тур-гускан. Диагностиканы, орга-низмниң амыдыралга чугула амыг чорудугаларыннын кон-тролюн автоматчыларын амыг үеде тынылган аргалары ме-дицина дузазынын шыпарын дыка бедиткен. Делгелгеде бистин салган чүүлдериниң аразында, чижээ, «Ковыль» деп телеметриктин система бар, ол чүрек-дамыр система-зынын функционалдыг диа-гностика албанын төпчүдөринге херек. Ол системаны телефон ийикпе, азы радио харылаа-зынга кошкан, аарыг кижини байдалыннын дугайынга информацияны специализа-таттырган төпче дамчызын боор. Эскер чугаалаарга, ырак район эмнелгезинде амыглатп турар эмчи парын берге байдалга таварышканда, специализаттыг төпче амыглатп турар бедик мерге-жидик эмчнин аарыгын эм-нээриниң тактиказын ду-хайында консултациялан телефон азы радио дамчыштыр дургун дынап ап болур апа-рган. Он өске база бир чижээ — «Симфония» деп апарат-чыткан сагалга тургузут.

Электроник саналга машина-ам-биле коштуган ол тургу-зуп парын кезишкени үенинде кижиниң организмине амыг чорудугаларын 32 параметрип аары угда хайгаарышаан, болуп болгу деп айымыларын дугайын медедестер.

Амыг үениң эмненин чеп-сээде волюно оптиканыг на-рын херекселер бар, олар иштиги организмниң аарыг-ларын тодаралырынга дуза-лап турар (делгелгениң совет ке-ээде ындыг оптика-механика херекселеринин 40 амыг үе-тер-майыктарын делгеп кар-гускен). Ультразвукту улам калбаа-биле амыглатп турар бис, чижээлээрге, не иштине ам-даа төртүтүмнүн чаш уру-нун кадынын байдалын то-ларалырынга, карак аарыг-ларын ийикпе, азы чүрек-дамыр системанын кемедекиниң тодаралырынга амыглатп турар.

Ультразвук эмнээшкни үе-инде база эмнениң идегелдиг дузалачымын апарган. Ол, чижээлээрге, хирургтарын амы-лап чигендир, кемедекиниң үе-инде сөөк таяныларын шоо-лүг уруншын чок кылдыр кезеринге болгаш антээринге дузалап турар.

Бир авес хирургия дугайын

чугаалаар болза, «азерин амыглатп турарын бурунгар чаа бажын деп адаар мен. А-зеринг скальпельдер операция үенинде хуудурушкуну бо-дурбас, хан төктүрүн эвээр-дир, кезишкенин үенин кы-амыр.

Медицинаны эң харыс-салгалыг сорулгаларыннын бирээ-зин амыг чорудугаларыннын айымы чок чоруун хандыры деп санаар мен. Бо талазы-биле онкологтар элзэн эки түннелерин чедип алган. Ра-кты эмнээриниң эң дөштөгү га-галарыннын бирээ — херел-терапияны дээрн билдиргир. Херел-биле чинээринин тус-туз режимин тодаралыр, он хемчээлип болгаш үенин хи-наар тускай техниканы бичи-чүртүстүа кылган.

Апурге киж болганын микрохирургия техниказын депшилгезинин дугайын хер-е-чилеп турар экспонаттарын көчүгү солун деп санап турар мен. Хирургия микроскоптары болгаш он-даа өске херексе-лер ам биске эң чиге дамыр-ларга кезишкенин кылдыр ар-ганы берип турар. Бистин хи-рургтарыныс кемедекиниң үе-инде уауагы 500 хире салаа-сайгыттарын катан аптп

жирткен.

Чоокта чаа-ла эмненинмес деп санап турган аарыг ки-жилерин ам экиртир эмнеп турар апарган. Ыламыал бүү-рек, чүрктин электринг сти-муляторлары, гипербарикт оксигенация аргазы дыка хөй мун-мун кижилерин амы-тын алган. Кислородтун бедик базышкыны-биле эмнээринге херек комплекстерин делгел-ге база делгеп көргүскөн: чаа төртүтүгүн чаш уругларын тынтарарынга херек барокаме-ра болгаш дамылап ап чо-руур компресс-кислород каме-разы, ону дургун дуза маши-назынга амыглатп болур.

«Надык камгалалы-80» деп делгелге тускай хевирин мур-накчы дуржулга школады бо-лур боор. Ону кадык камгал-алын мун-мун организмчал-лары, практиктиг эмчилер, бүтү совет республикалардан эртемденер кээп көөрдөр. Эртен делгелге үенинде да-штыкы эмчи өөрүстүн сүме-лзэн санал-оңадырын база өө-ренип көргөш, тускай эртем программанын амыглатп кыл-ган бис. Делгелгениң амыглатп турган хунеринде (сентябрь 9-ка чедир түгүлчүлүгү) эртем симпозиумдары болтулаан, ки-нофильмнөр көргүскөн. Көз-

кол совет болгаш даштыкы эр-темденер медицина эртемни-нин болгаш кадык камгалала-рын эң чугула айтырларынга тураскааткан илеткелдерин кылдып, лекцияларын номчаан. Делгелгениң программанын баугар оң аалчылары меди-цина техниказын бугуруп үн-дүрүп турар үлөтүр бугурула-деринге база ол ышкан эм-нелге-профилактика албан черлеринге болгаш медицин-анын эртем-шанчыл төптө-ринге барып чорал.

— Аңгы-аңгы чурттарын специалистерин аразында харылаалары оларын бот-боттарын улам эки бичиря-ге, идеяларын, дуржулазын солтуртунга дузалар — деп, Б. В. Петровский түннелде чуугаалаан. — Ол чорук эртем-техниктиг кады амылажы-ганы быжыгларынга, салыг-экономиктиг харылааларын калбартырынга, кедизинде ба-рып медицинанын депшилге-зинге дөтүм болуру чигингир чок. «Надык камгалалы-80» деп делгелгениң кол соруга-зы ол деп көрүп турар мен.

Звеновора ГОРБУНОВА, (ПМА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫЛАР, ТАЙЫЛБЫЛАР

СЕССИЯ АЖЫЛЫН ДООСКАН

ВЕНА. (СЭТА-нык корр.). Атомун эригери талазы-биле Делгелгениң агаалыгын (МА-ГАТЭ-нык) Кол конференция-зын XXIV сессиязы Вена-ны Хофбург ордууна ажи-алын дооскан. Сессияны ажи-алына 85 чурттарын, он иш-тинде Совет Эвнелинни, Ук-раин ССР-ниң болгаш Бело-рус ССР-ниң делегациялары киришкен.

1981 чылдан 1986 чылга че-дир Агентиелдин ажил-чору-дугаанын айтырларыне, ядролуг энергияны тайың со-рулгаларга амыглатп талазы-биле кады амылажылган калбартырыне, ядролуг чеп-сикти непереткен дугайында Керээге дүштүр МАГАТЭ-нык мағалыла-лынын системанын дөштүр болгаш ыныштыгы бичелдирчө кол кичигейи сессияга үлгүлүгүлүг.

1981—1986 чылдарда МАГАТЭ-нык ажил-чорудугаанын программаның конференциянык киржикчилери чуугаалажып көргөн болгаш бажылаан. Атомун энергетиканы хожу-дер, атомун электростанция-

ларын ажилаларын айымыл чок чоруун хандылар, долга-дыр турар бойдустун чүлү-лө-байн, амы-биле чарлап турар Мунуру-Африка Республика-нык болгаш Израильниң ядро-лук чименшишкенин хан-баштыр шыгыг дүштүрүлгөн. Кол конференцияга база илер-тейлэи.

Боо-чепсикти өндөре бугу-ру-ринин чаа күштелдиркичи болдурбас талазы-биле дургун болгаш дөштүг демчелерин амырын эргекчө чуугаала-ны делгеттар демгелзэн. Ядро-лук чепсикти шевелдерин бүрүн болгаш бугу-лунти ху-ругдар, ядролук чепсөк чо-кур-нуелерин айымыл чок чору-туу мағалыла-лы хандылар дөштүр амыглатп чуугаа амы-глатп турар. Ядролук чеп-сикти непереткен илетгелди монократти тургузуп бугу-ле-хунуелерин — ядролук бо-лгаш ядролук авес, үлөтүр та-лазы-биле сайырады болгаш хожугу турар, амыг болгаш биче дүштүрүлгөн эрге-ажыныг бир дөмөй дүштүр турарын конференциянык делегаттары оңаалап айткан.

Оң-биле чергелештир, атом-лук чепсикти бугу-ру-дээр биче-тинин планарын чажыр-байн, амы-биле чарлап турар Мунуру-Африка Республика-нык болгаш Израильниң ядро-лук чименшишкенин хан-баштыр шыгыг дүштүрүлгөн. Кол конференцияга база илер-тейлэи.

Боо-чепсикти өндөре бугу-ру-ринин чаа күштелдиркичи болдурбас талазы-биле дургун болгаш дөштүг демчелерин амырын эргекчө чуугаала-ны делгеттар демгелзэн. Ядро-лук чепсикти шевелдерин бүрүн болгаш бугу-лунти ху-ругдар, ядролук чепсөк чо-кур-нуелерин айымыл чок чору-туу мағалыла-лы хандылар дөштүр амыглатп чуугаа амы-глатп турар. Ядролук чеп-сикти непереткен илетгелди монократти тургузуп бугу-ле-хунуелерин — ядролук бо-лгаш ядролук авес, үлөтүр та-лазы-биле сайырады болгаш хожугу турар, амыг болгаш биче дүштүрүлгөн эрге-ажыныг бир дөмөй дүштүр турарын конференциянык делегаттары оңаалап айткан.

Жагыл, турар күрүмелерге техниктиг дузалачымын амы-ла-жылган хандылар айт-тыгы конференцияга база чу-угаалажып көргөн болгаш Агентиелдин 1981 чылда бо-лжө-дүн бажылаан.

Л. ВОЛНУХИН.

ТАЙЫҢ ЧУРТТААР ЭРГЕ ДЭЭШ

ПАРИЖ. (СЭТА). Тайын дээш база боо-чепсикти дүжү-р дээш демисел ам кажан-гымында-даа артык чууга-ла деп, Францияны Коммунист партиязын Чингиз секретари Ж. Марше Ла-Рошель коорайын амыглатп чонгар-нык массалыг митингизин медедестеи.

Тайын чурттаары — ол дээрге, кижиниң бажы черге-ниң укчу-дузалыг эң-не чу-гула эргезип деп, ол онза-лап демгелзэн. Ол эргени амы-глатп имперализм тоор көрбө-лө болгаш чигинерин орал-лажып турар-дыр. Боо-чепсикти сарылы чок суу-биле өн-дө-дөр бугу-ру-ринин, өртмөйиң ууштык шидар шериг күч-лүн өмөөр алыганын тү-ннелде коргунуң кыжыншы-кын кижин төрөлгөткенин хиринде дургелдир келген-дир. Боо-чепсикти бичиги кыжы-рын

чедип алыр дээш бугу-ле бол-дур чүүлдерин кылдыр эр-тежөк чуугаа деп, Франция-ны Коммунист партиязын Чингиз секретари Ж. Марше медедестеи.

Делгелгени халаттыг чаа айымыл таварыштар дээр имперализмниң кара саты-шты планарын бистер деле-гейин бугу улустары-биле, тайынга ынышылдыг бугу күштер-биле демчелер алгаш, сыйшап шидар дээринге бугу-ру-дээр бис.

Боо-чепсикти чедип алыр улустарын айымыл чок чоруу-га болгаш оларын чаагай амыглатп турар-дыр. Боо-чепсикти сарылы чок суу-биле өн-дө-дөр бугу-ру-ринин, өртмөйиң ууштык шидар шериг күч-лүн өмөөр алыганын тү-ннелде коргунуң кыжыншы-кын кижин төрөлгөткенин хиринде дургелдир келген-дир. Боо-чепсикти бичиги кыжы-рын

кеп тургузарыга, нейтронуг бомбаны бугу-ру-ринге шыгыг удурулаш, Мадридтиң укжу-жымшын чедишкенин бол-дур дээш демчелер турар бис деп, Ж. Марше медедестеи.

Мадридтиң укжу-жымшын айымыл чок чорукту быжыла-ларга болгаш улустарын арга-зынга кады амылажылган калбартырынга илгин бээр ужурул.

Чурттуң иштиги политиктиг байдалын айтырларынын дугайында Францияны Ком-мунист партиязын Чингиз секретари база чуугаала-ны болгаш экономиктиг кризистин аар чүгө-чүктээшкенин амыглатп чонгарып эңгезе чүгү ханды ораллашкан эрге-чалараларын болгаш бай-даларын ораллашкынын амы-глатп шыгыг бугу-ру-дээр. Улус маселаларын демчелерин мур-нуку олдуртууга туржур дээш француз коммунистерин шиптирлини ол илергелзэн.

КУР-НУҢ ДХМ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). КНО-нун Кол ассамблея-зын амыг сессиязын «Кам-пучия амыг» дээр чүеиң чуугаалажыгыне албадарын чамдык чурттарын оралда-жымшын Кампучия Улус Республиказын даштыкы хер-ектер министрствоу шипти-рлини-биле буруу шапын-шан, бо талазы-биле каныг-даа дискуссия чорудары Кампучияны иштиги херек-теринге каржы хонгарлаш-кын болур деп коруп турарын КНО-нун Иштиги херектер министрствоушун мыла та-ранны медедестеи айткан. Кампучияда байдалы Кампучияны улустун-революциг чөвүлгелдин төлөөлүчүлүгүн киржигелди чокча чуугаалажып көрү-дөр. КНО-нун ханды-лар-биле «Кампучия амыг» талазы-биле бугу-делгелгениң конференциязы» дигир кал-ды-бир чымыш чыдылар-ны-даа дургун чок хөдөлүш-кын болуп турар. Он-биле холбаштыр КНО-нун чаа-зын туржун база катан та-йылбырларын эргекчө чууга-ла деп медедестеи демгелзэн.

1979 чылдан январьда Кам-пучия бугу улустун тура-далышкынын түннелде кыдыт чала — хандыг өл-тү-рүкү Пол Поттун — Иент Сариниң эрге-чал-гызды дүжүр октаан деп документте чуугаалап турар. Чурттуң чер болганын ула-уучу эрге-чалыга тургус-туган. Кампучияны улустун-революциг чөвүлгел ре-спубликанын бугу иштиги бол-гаш даштыкы ажил-чорууд-ганын чогур демчел уду-руп турар.

Полпоттун дерин өлүрүк-чү-лөриг национал ката-строфа чедиргени чурттуң катан төртүтүшкүнү Кампучия-ны улустун-революциг чөвү-лгелдин дөрт контрол-биле эргелзэн. Ол амыглатп чигингир чок эки түннелдерин бистин чуртуксуз кыч чораван дыка хөй даштыкы делегациянык кезигири бажылаанар. Болдун салым-чолуун ээи болу берген кампучия улуска «шиптирлээр» негеттени «Кампучия амыг» тургус-тумайн турар.

Бир авес кандыг-бир чууга-ла амыглатп бар-даа болза, ол дээрге бистин чурттуң айымы чок болгаш хамаарыш-пас чоругаа лекчиги гегемо-нистерин талзында кыжын-шышкынын туруп турары-ны талазы-биле амыглатп бо-луп турар. Оларын дөрт дет-мичегинге болгаш Талаада эрге-чалгараларык холта-рлашкыныга дайым алгаш, полпотч дээрбенил Талаа-дын дөштүрүлгөн КНО-га улус хөдөлүшкенин уламыч-лап, Кампучияны кыжы-лар-районларыга өлүмүк болгаш уруншкынын дургелдирп турар.

Кампучия-Талаада кыжы-гаарда тургустунган дүжү-р-лүг байдалы эң-не дургун шиптирлээр негеттени тур-рар. Бо чылдын июльда Вьетнагга болгаш Вьетна-мын, Кампучияны холгаш Лаостун даштын херектер министрлерин конферен-цияга Кампучияны улустун-революциг чөвүлгелдин кин-гиз саяалы ол байдалы чо-гучуларын оржук амыглатп турар.

Пуэрто-Риконун хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш

Пуэрто-Риконун улустун национал хамаарышпас чоруу дээш демисел-биле эң-сөткөй каттыштырлыгын делегет медедестеи. Бугу-делгелгени Тайын Чөвүлгелдин шипти-риниң буугар эртингир турар. Латин-америк бо чурттуң чоңу ам еезен амыг чыл дургунда Каттишкан Штаттарын коло-ниалдыг дарыяларын алаанда бастырган. Кариб далайда ту-руп турар Пуэрто-Рико орту-лукту АКШ 1898 чылда аме-рикан-испан дайынын үенинде эжелеп алган. Оортан бээр америк монополистер ол чер-нин национал байтактарын ынт чогу-биле үтүп, те-чер-ни чурттакчыларын ханды-чок дарлап келген. А Пуэн-то, француз «Монд» солуну-кы бичигин дег, ортулукту «Ка-риб далайда болдустан бо-дур бүткөн аянысоң» кылдыр хуудуруган.

Колонизатор ол армы-нур чок хоозурадышкынын кан-ды-бир арга-биле чазыры кылдыр Каттишкан Штаттар 1952 чылда ортулукту «хостуг каттышкан күрүне» деп чар-лаан. Чарлап херек кырында байдалды өскөрткөн. АКШ-ка пуэрто-риканчалар «ийги-ти сортуң» кижилери бооп ар-ти-пшаан — олар мынчага че-дир боттарынын төлөөлөрн америк конгресске солгунур эр-гези чок, президент солгунда-ларынга киришпес, ол хиреде америк шеригте албан-чуул-гени эртинер. Даштыкы хер-ектер, даштыкы садыг, ака-шеренги, харылаа, суд херээ болгаш күрүне албанын амы-глатп чорудугаларын эске-даа кол-кол адырларынын та-лазы-биле шиптирлерин чү-лө Вашингтонга хуудал алыр. Ол бугу-рун барымадалап көр-гөш, КНО-нун колонизатор дүжүр талазы-биле тускай комитет 1978 чылда Пуэрто-Риконун колония болу турар-ынын дугайында болгаш оон эргелеринин талазы-биле шиптирлини хуудал алыр.

Пуэрто-Риконун экономика-зында америк монополистар долу бурун эргелгит элээр. Улустурге капитал салыш-кынынын 80 хуузу, садыг кавызында—85 хуузу олар холда туткан. Агаар болгаш далай флоту бурун-биле оларын. Кавызыг дарлаалан дөштү-ий миллион хире пуэр-то-риканчалар ортулукту ка-ган. А артыл калган 3,5 мил-лион чурттакчы чоңун ара-зында амыг чок чорук 40 хуу чедип турар.

Пуэрто-Риконун улустун 1971 чылда тургустунган Мар-кески чурттушт Социалист партиянын удурулганы-биле чорудуп турар эрес-маадыг медедестеи делгелгениң депши-лелгид хөй-кынтан деткини-шан, кол-инизатор дүжүр дугайында КНО-нун шипти-рини Каттишкан Штаттарын кыжыларын негеп турар. Пуэр-то-Риконун хамаарышпас чорук дээш, социализмге үг-лүг оржукат ажыжур дээш демисел бугу-делгелгенин ан-тимимпериализм демиселин чарыбас кезээ деп санап ту-рар бис—деп, Пуэрто-Рико-нун Социалист партиянык чингиле секретари Хуан Мари Брас медедестеи.

Б. КАЛАШНИКОВТун фотозы. СЭТА-нык фотохрониказы.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● ПНОМПЕНЬ. Чурттуң улус ажил-агы-нын каадрлар белектерин — Кам-пучияны Улусу-революциг чөвүлгелдин амыдыралда че-дешкенин боттадырп тур-рар эң чугула сорулгаларыннын бирээ. Экономиканын амы-бугу адырларында амыглатп база бир болук дынамычлар найысылалдын удурут ка-дрлар белектер курстарын чаа доозуп үгөн. Дүштүг амы-чылар, тараачылар, Улусу-революциг шеригниң дайы-мчылар республиканын амы-бугу хоорайларында болгаш жоюуларыга улусу комитет-терге амыглатп, үлөтүр бол-ган колдэ амыг-агы бугу-ру-лгенин катан тургузарын удурут тоумулашкынын алган.

● ЖЕНЕВА. Ракетага амыг камгалал системаларын кыжыларлар дугайында керүүнү база стра-тегик шаар халлааныннын боо-чепсиктерин кыжыларлар-дын талазында чамдык хем-чегер дугайында 1972 чылдан май 26-да ССРЭ-ниң болгаш АКШ-нык аразында чарын-ган түр дугурулганын, ол ышкан ядролуг дайының тыттып келеринин айымыл бичелдир талазы-биле хем-чегер дугайында ийи чурт-туң аразында 1971 чылдын сентябрь 30-де чарынган ду-гуржулган сорулгаларын болгаш негелдигенин ботта-дырарынга илг бээр кылдыр тургускан совет-америк док-тамаал консултация комис-сиязын элчегилг сессиязы Женевада ажиттыган.

● ТРИПОЛИ. Египетте 2-ту хуу шериг-лериниң шевелде өрөдөлгө эгезиниң-биле холбаштыр Ли-биянык хөй-интигиз шыгыг дүштүрүлгөн. Салатчы суу-чуртунун эртингир турар шевелде өрө-дөлгөдери араб девиисэриг жандылар болуп хуудулган Ак бажылаан алган египет шериг-лериниң келер үеде дерзин үү-лөдөшкенин хан-баштыр шыгыг дүштүрүлгөн. Кол конференцияга база илер-тейлэи.

Ракетага амыг камгалал системаларын кыжыларлар дугайында керүүнү база стра-тегик шаар халлааныннын боо-чепсиктерин кыжыларлар-дын талазында чамдык хем-чегер дугайында 1972 чылдан май 26-да ССРЭ-ниң болгаш АКШ-нык аразында чарын-ган түр дугурулганын, ол ышкан ядролуг дайының тыттып келеринин айымыл бичелдир талазы-биле хем-чегер дугайында ийи чурт-туң аразында 1971 чылдын сентябрь 30-де чарынган ду-гуржулган сорулгаларын болгаш негелдигенин ботта-дырарынга илг бээр кылдыр тургускан совет-америк док-тамаал консултация комис-сиязын элчегилг сессиязы Женевада ажиттыган.

Даштыкы компанияларын чурттуң бойдус байтактарын үтүп ап турарын Колумбия конгрессинин болук депутаттары шиптирлгир буруу шапкан. Америк «Экспон» трансна-ционал монополия-биле д

ӨНДҮР ӨГБЕ

Делегейини бурунгаар деп- шалгалт чыгуу Орта Азия Чөөн чүтүгүн улау бодалыны болгон артемени, түзүктүзү Абу Али Ибн Синанын 1000 харизманы демдегеп артерген. Өндүр өгбени ады бистин делегейинин артеминин болгон културалынын төөгүзү-биле бурун холбошкан.

Ибн Синага (европейсклер оку Авиценна джир) бүгү делегейге сурагышты ат- алдары медицина берген. Оң едмашынын артеминин пано-

БИСТИН ААЛЧЫЛАРЫБЫС

Линейкин Грэн дээр хоорайнда гидродерителер заводунун ажалын аныкта- рынган болгон ажалыкчыла- рынган тургустунган «Мело- дия» аттыг ыры-хөгжүм ан- самбли Чаз Шаган-Арыда Бүгү-эвилдин комсомолчу шалычы туулунун ажалы- чилеринге концерттери көр- түскөн. Ол бот-тынгын ар- тистер оон аныгыз Шаган- Арыда, Хайыраканга, Чөөн- Хемчиктин Бажын-Алаакка, Бора-Хөдүн тараагыларынга, Чадаанын Култура бажын- ына, Ак-Довурактан туул- жуларынга, даг-дугунун ары- гакчыларынга салун ооннары баралтаттымыс.

Ибн чыл бурунгаар тур- густунган «Мелодия» ансамб- ли КСМ ТБ-нын шугуну-биле Бүгү-эвилдин шалычы ту- дугуларын концерттери көр- түзүп чоруп турары ол Ола- рын артистеринде аныг-бур талантыг аныктар бар. Оон ыраакызы Галина Уло- чкина Липецкге болгон көрү- делерин лауреады.

ЧУРУНТА: аныктарын «Мелодия» ансамблинин ыра- жызы Галина Улочкина. О. ОХЕМЧИТИН ФОТОЗУ.

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕН ОКТЯБРЬ 5-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН 10.00 — «Уе», Информастыг программа, 10.40 — Эртеги гимнастика, 11.05 — «Мор- кий» «Егорь Булыч» бол- гаш оксер-даа», СССР Эви- делкин Москванын М. Гор- кий аттыг академиктиг уран чүл театрынын фильминин. 13.40 — Мелдээр, 13.45 — 16.00 — Чалсар, 16.00 — Ме- дээр, 16.20 — Кипр респуб- ликанын национал байыр- ына — Хамарышпас чорук ху- нуге. Документалдыг фильм. 16.35 — «Телестазер», 17.05 — «Маргалаа» — клуб.

КЫЗЫЛДАН 18.05 — Телестазер, 18.20 — «Профхөөредителер дуга- 40 чыллыгы», 19.05 — «Шелку- нка» деп баалеттен алаажы. 19.10 — Тыва АССР-ини шерит комиссары полковник М. В. Котелескийни чугазы. 19.20 — Телестазер, 19.30 — Чар- лалдар.

ИИГИ ПРОГРАММА БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН 10.00 — «Уе», Информастыг программа, 10.40 — Эртеги гимнастика, 11.00 — «Горни- тер, харылаалар», 11.30 — «Хуулаазын карак шалдеря, Мультифильм, 11.40 — «Крош- тун дымшангалары». Хой сериялыг уран-чечен теле- фильми. 2-ги серия, 12.45 — Медээр, 12.50 — 16.00 — Чалсар, 16.00 — Медээр, 16.20 — Профхөөредителер дуга- фильминин документалдыг теле- фильминин программасы, 17.10 — «Орус болгон совет музыканын шалыг алган ары- нары», С. Рахманинов, Оркест- ралт фортепиано № 3 кон- перт, 18.00 — «Горизонт», Ленинградтан дамчыдыта.

КЫЗЫЛДАН 18.05 — Телестазер, 18.20 — «Профхөөредителер дуга- 40 чыллыгы», 19.05 — «Шелку- нка» деп баалеттен алаажы. 19.10 — Тыва АССР-ини шерит комиссары полковник М. В. Котелескийни чугазы. 19.20 — Телестазер, 19.30 — Чар- лалдар.

МОСКВАДАН 19.35 — «Бистин садмыс», 20.05 — «Шугунун билип алыскап түр мен», Киножур- нал, 20.15 — Бүгүн делегей, 20.30 — «Эртем амдыралы», 21.00 — «Улустун аялгалары», 21.15 — «Крошту дымшан- галары». Хой сериялыг уран- чечен телефильминин баштайгы көргүзү, А. Рыбковтун тоо- жуун баузар, 1-ги серия, 22.30 — 23.05 — «Уе», Инфор- мастыг программа.

ИИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 18.05 — Кивити күрүч фил- лармонизинин баянстер кавартединин концерти, 18.35 — «Чалымынын алдестери».

КЫЗЫЛДАН 19.35 — Е. Мамий, А. Чече- тин, «Чалык берген ымак- шы», Республиканын хөгжүм- шик театрынын шизин, 20.15 — Киножурнал, 20.25 — «Чал- ык берген аныкшы», Шин- ник улаанын, 21.05 — 21.20 — «Гүмб» Телефильм.

ОКТЯБРЬ 1-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН 10.00 — «Уе», Информастыг программа, 10.40 — Эртеги гимнастика, 11.05 — «Крошту дымшангалары», Хой серия- лыг уран-чечен телефильм, 1-ги серия, 12.20 — «Чалымынын алдестери», 13.20 — Медээр, 13.25 — 16.00 — Чалсар, 16.00 — Медээр, 16.20 — «Уау- тарын найраалынын Патрис Лумумба аттыг университетин 20 чыллыгы», «Универси- тетке ош», Документалдыг фильм, 16.40 — Ю. Смул, Амдыралынын болгон чога- дилгалынын арынары, 17.25 — Москванын комсомол пан- налынын лауреады «Шкоалык чылдар» уруларын улустун хореография ансамблини кон- перти, Автоомбилстерини Култура бажын, 18.10 — Нигериянын национал байыр- лааны — Хамарышпас чорукту чалаанынын хунуге кино- программа, 18.30 — «Орус чу- га».

КЫЗЫЛДАН 19.00 — Телестазер, 19.15 — «Ажыктыг чорук болгон шы- мар даш», 19.40 — Телестазер, 19.50 — «Политиктиг бол- гаш экономиктиг оорелдеге системизинга чаа оорелдеге чыллын эгелдестери», Беседа.

МОСКВАДАН 20.00 — «Чуртгун ховула- рында», Узбек ССР-ини, Сури- данына обалынын Шурини районунун чыг ажалыкчыла- рынын хөөс ажалар талазы- биле ажалынын дуржулганы, 20.15 — Бүгүн делегей, 20.30 — «Кия болгон хой- лу», 21.00 — И. Брам, Унге- ре улус хорунга болгон оркес- трге расподия, 21.25 — «Крош- тун дымшангалары», Хой сериялыг уран-чечен теле- фильминин баштайгы көргүзү, 2-ги серия, 22.30 — «Уе», Ин- формастыг программа, 23.00 — Футболга кубок адалыкче- рини кубогу, «Динамо» (Тбили- си) — «Кастория» (Триест), 2-ги оюн, Тбилисиде дамчы- дыла, 23.45 — Бүгүн деле- гей, 00.00 — 00.45 — Футболга Европа чемпиондарынни кубо- гу, «Спартак» — «ЖЕНЕСС- ЭШ», (Люксембург), 2-ги оюн, В. Л. Ленин аттыг Топ стадиондан дамчыдыла.

ИИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 19.00 — «Уаустан хөгжүм херекселдеринин үнүери», Довшулур.

КЫЗЫЛДАН 19.45 — «Автоомбил болгон чамдык сан-ту», Документал- дыг фильм, 20.10 — 21.25 — «Хаанын бүгү-ле шерин», Уран-чечен телефильм, 2-ги серия.

ОКТЯБРЬ 3-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН 10.00 — «Уе», Информастыг программа, 10.40 — Эртеги гимнастика, 11.05 — «Урулар- га аныктар дугаанын», Ленинградтан дамчыдыла, 11.35 — «Крошту дымшангалары», Хой сериялыг уран- чечен телефильминин баштайгы көргүзү, 4-кү серия, 12.45 — «Аныма чок шимчезини», 13.15 — «Делегейниг уаустан- ынын чогаалыгы», 13.45 — «Номчула дугаанын», 14.30 — «Делегей конкурстарынни ла- уреады Р. Хундиары ойнаар», Фильм-концерт, 14.45 — «Бо- гун — Башкынны хуну», 15.15 — «Бистин алдестери» — Совет Эвилде», Латин ССР-ини уран чүл коллективтерини кир- жилген-биле программа, Ри- гадан дамчыдыла, 16.00 — «Эрмитаж», XVIII векте Фран- циянын уран чургулаагы, 16.30 — Бүгүн делегей, 16.45 — Уруларга фильм, «Имману- ел» деп уран-чечен теле- фильминин баштайгы көргүзү, 17.15 — «Дирин аммантар дуга- ында», 18.15 — Докумен- талдыг телефильминин програм- мы, 18.40 — Политиктиг та- ыкыларга В. П. Бекетов- тун беседазы, 19.10 — Мульти- фильм, 19.20 — «Кол констру- ктор», Я. Резниктин тоожуун баузар, 1-ги серия, 20.25 — «Силерин чагааларын бау- зар», Башкынны хунуге му- зыкалыг программа, 21.00 — «Киноанорама», 22.30 — «Уе», Информастыг программа, 23.00 — Футболга СССР-ини чемпи- онады, «Спартак» — «Дин- мо», (Тбилиси), В. М. Ленин аттыг Топ стадиондан дамчы- дыла, 23.45 — 01.35 — Л. Бет- ховенин болгон П. Чайков- скинин чогааларын Москван- нын күрүч консерватория- нын симфония оркестри болгон хор кууссар, Консерватория- нын Улут залынан дамчы- дыла, Төнгөлдө-медээр.

И. Репинниң музей-бажыңы

Ленинградтын Финлянд вокзалынан электропоезд оку- му-биле Карел мутулдуртуче утуй дүгүдөп чоруттар. — Репино станциясы! — деп поезддин радиозу чар- лалтарга, пассажирлар үнү- лөтөр, Олар И. Е. Репинниң музей-усадбазы «Пенаттар- же» чоруттар. Шаанда ол суурну Куокко- ла деп адаар турган. Маана чуркуту 1899 чылда улау эвес бажынын салып алган болгон ош денискер шөлү- биле катат «Пенаттар» деп адаан. Чоорту ол бажынга ве- радларын, балканын кыл- ып, алдыгын көзгө белип үе берген. И. Е. Репин аааа үжүн чыл буртаан болгон 50 чыл бу- рунгаар, 1930 чылдын сентя- бр 29-та муура, ону аааа көрүктөгөн. Маана чыл бу- руде бистин чуртун бүгү бу-

ДЭЭРГЕ КИИСКИДИИШКИН Спорт

Дельтопланеризм спортту сөөлүгү үеде бистин республи- када сайырап, аныктарын ортузунга массалыг апар чы- дары өөрүчүгү. Спорттун бо хевирин Тывага бир-ле дуга- ында Кызылдын пассажирлер автотранспот бүүдүлгезинин муриакчы чодалыны, хой-ни- тики тренер Юрий Алексеевич Чичаев иштеринин эгелден. Ол баштайгы үеде дельтопла- неризмге соуурагалдыг үш-ле кийин эвилелдег алаач дель- топланерин боттарынын хужу- биле чогаалып, кылпн элган- нар, Ычангаш 1976 чылдын күзүлүгүн каан хушеринин бирээинде Тыванын ак-хөк дээринге баштайгы ужудуш- куну Ю. Чичаевтиг кылган. Оон эгелдеш-ле спорттун бо хевирин бистин республиканын найысчалыгы сайырап эге- лде. Баштайгы чылдарда аааа соуурагалдыгынын сааи 10 хире кияи турган, а 1978 чыл- да Ю. Чичаевтин секциязынга 30 ажыг оолдар, кыстар хаара түтүтүгүн. Оон соонда чылдар- да дельтопланеризмге таламы- шылдыктар улам көвүдөөн. Ол бүгү ажалдарын Юрий Чича- ев хой-инини эгелдешчин-биле, ажалында хостуг үе- ринде, дымшаныр хушеринде чорутуп турган.

Хой-ининин тренерини кы- лан чоруткан ажалы хаааа болгон. Кызылдын дельтопла- неристер 1978 чылдан эге- лде, Сибириниң улут-улуг хоорайларын спортчуларын маргалдааларыга кир- жин, аааа шиналдыг черлер- ин ээлеп, Сибириниң шымак дэи командаларыннын сааи- нга

Кызыл, Шетинкин-Кравченко куудузуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: харысчалгалыг секретарынын 2-23-35, секретариатынын 2-23-35, партиягы кидизини 2-31-75, култура кидизини 2-23-54, колээ ажалы-агыг информатив кидизини 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтерияны

ДЫННАДЫГ

СЭКП обкомунун Политиктиг чырыдышынын бажыныга октябрь 1-де (средада) 19 шакта делегей байдалынын дуга- ында лекция болур.

Делегей экономикалык болгон улустар аразынч харылааларын институтун ортем ажалдакчызы, төгү эртемтерини кандаады В. Д. Мартынов лекцияны помчуур.

1981 чылдың чайышында дель- топланеризмге Совет Эвиле- линиң чемпиондалыг Тывага эр- тирин болурунун аргады бар, чогуу өөрелип көрүр. Шаа кы- лыг улут максаттары: маргал- дааы силерини республиканы эр- тирин болурунун бүгү ба- рындаалары барыа херек кы- рында көрдүвүс. Болуп эртеркен маргалдаанын белик денелге организастаанын безин хойну чутаалап турар. Ычангаш си- лериниң республикаларга дель- топланеризм спортун сайыра- дил болурунун бүгү барык- даалары бар.

В. ЧАДАМБА. ЧУРУКТАРДА: дельтопла- неризм спортунун ажалы кла- зынга 1977 — 1979 чылдарда Тыванын транспорт эгелдеш- тини чемпион болгон Кызыл- дын шилине команданын калып- ын Ю. Чичаев шилерини кубокту хулаап ап турары (устунде); болуп эртеркен мар- галдаанын эи улут намызыг киржизини Горькийден кел- ген В. В. Моисеевтин хары ам бежси, маргалааа үзүндө, Авторлук фотолаары.

агаар Бөгүн республикага бүргөп, азын, чамдык черлерге бие чазар. Агаарың температураны барыин таламы районнарга 15.20, өске артыкнарынга 9.14 градус чыгып болур.

Кызылда шокор булуттаар, чагабис. Агаарың температу- разы 17.19 градус чыгып.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙРАЛ»: «ХХ чүс чыл- дын дээрбечилери» 9.30, 11.30, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киножымыды

9.30, «Чагааланын толу» 11.00, 14.25, 15.55, «Эчилде» (2 сериялыг) 17.30, 20.30 шак- тарда.

«ВОСТОК»: «Буйныглар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шак- тарда.

«КАА-ХЕМ»: «Элп келген хуну» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тираж 17866. Чагыр № 2486.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС-04300.